

Таким чином, самооцінка виступає важливою складовою фізичного й психічного благополуччя студентської молоді. Гарний фізичний стан, позитивне психічне здоров'я, задоволення життям і благополуччя людини чітко визначаються самооцінкою. З її допомогою юнацтво мотивує себе через цілі, які ставить перед собою, і те, як воно пододало труднощі під час досягнення цих цілей. Саме тому заклад вищої освіти має сприяти формуванню адекватної самооцінки майбутніх фахівців, позитивно-психологічного, наповненого сенсом сприйняття ними життя і навколишнього оточення, задоволеності від самореалізації.

Список використаних джерел

1. Іщук Н.Ю., Лесовий В.Ю. Проблеми адаптації студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія «Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти». Кіровоград, 2013. №4 (1). С. 39-43.
2. Кириченко О.М. Дослідження самооцінки студентів-психологів. Наука і освіта. Одеса, 2016. №5. С.113-116.
3. Пасічник Н.С., Сидоренко Ю.В. Особливості формування самооцінки в умовах соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників. Габітус. Одеса, 2020. №19. С. 181-184.
4. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: Навч. посіб. Київ, 2012. 328 с.
5. Пухно С.В. Самооцінка студентів закладів вищої освіти як чинник успішності навчання. Слобожанський науковий вісник. Серія Психологія. Суми, 2023. №2. С. 35-39.
6. Слободянюк А.О., Гречановська О.В. Самооцінка та її вплив на професійне майбутнє випускників ВНЗ. Матеріали XLVII наук.-техн. конф. підрозділів ВНТУ: збірник доповідей. Вінниця, 14-23 берез. 2018 р. Вінниця, 2018. С.125-129.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ МАЙБУТНІМИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

Гончарова Наталія Олексіївна

к. психол. н., доцент

goncharova.poltava@gmail.com

Яновська Тамара Анатоліївна

к. психол. н., доцент

yanovska71@gmail.com

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

Сьогодні в складних та кризових умовах українського суспільства дуже актуальним є питання формування правоохоронної еліти. Невід'ємною

частиною цього процесу є розвиток мотиваційної складової професійного становлення фахівця-поліцейського. Важливе значення у визначенні професійної придатності людини має сфера її інтересів, обов'язків, намірів та планів, а саме мотиви, що спрямовують її професійну реалізацію. Актуальність цього питання зумовлена вирішальним впливом мотивації на успішність професійної діяльності поліцейського в цілому та ефективність його кар'єрного зростання в межах обраної спеціалізації.

Особливе місце у процесі професійного саморозгортання посідає період навчання, в межах якого формується відношення до освітньо-професійного середовища на основі системи особистісних ціннісних орієнтацій та професійних вимог. Тому розгляд саме особливостей професійної мотивації майбутніх поліцейських на стадії професійного навчання викликає особливу зацікавленість [9, С. 182].

Специфіка професіоналізації та орієнтації на різні типи професій студентів висвітлено у працях таких дослідників, як О. Войцеховська, Н. Гончарова, О. Мудрик, К. Седих, В. Панок, В. Семіченко, А. Харченко). Прийнято до уваги наукові дослідження, в яких висвітлено специфіку психологічних засад професійної діяльності правоохоронців (М. Котелюх, Я. Посохова, Р. Сірко) та мотиваційні аспекти професійного становлення працівників поліції (І. Жданова, Л. Захаренко) [1, С. 65; 2, С. 170; 4, С. 200; 11, С. 63].

Проблема взаємозв'язку діяльності та особистості відображена в роботах видатних психологів, таких як: В. Зінченко, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн [3, С. 231] та ін., а особливу роль мотивації як осередку активності особистості розглядали О. Леонт'єв, А. Маслоу, С. Рубінштейн, П. Якобсон; особливості розвитку особистості в юнацькому віці розглянуті в дослідженнях Л. Божович, І. Кона, В. Моргуна [7, С. 45; 8, С. 97]. Основними етапами та закономірностями розвитку мотиваційної сфери студентів у процесі професійного навчання займалися вчені О. Войцеховська, О. Карпова, О. Кочарян, Н. Юдіна. Наукові погляди на специфіку професійної діяльності сучасного поліцейського, обумовлену актуальними тенденціями в суспільстві представляли А. Бандурка, С. Бочарова, О. Землянська, О. Кокун, Н. Мілорадова [5, С. 168; 10, С. 25].

Проте, ряд наукових питань, пов'язаних із цією проблемою, залишається остаточно не вирішеним. Зокрема, подальших наукових розвідок потребує вивчення питання пошуку і систематизації особистісних чинників мотивації професійного вибору майбутніх фахівців-поліцейських.

У дослідженні взяли участь 90 майбутніх поліцейських, які навчаються на старших курсах Харківського національного університету внутрішніх справ та проходили курси підготовки поліцейських при Національній академії внутрішніх справ України.

У дослідженні були використані такі методики: «Методика діагностики спрямованості навчальної мотивації» (за Т. Дубовицькою), методика «Мотивація навчання у виші» (Т. Ільїна), методика «Діагностика учбової мотивації студентів» (за О. Реаном і В. Якуніним, у модифікації Н. Бадмаєвої),

методика «Особиста біографія» (О. Мотков). Обрані методики відповідають вимогам стандартизації, валідності, надійності та співвідносяться з метою роботи та завданнями дослідження [6, С. 70].

У результаті дослідження, з метою визначення зв'язку мотивації професійного навчання майбутніх поліцейських з їхнім показником особистісної конструктивності виявлено, що вони характеризуються переважанням середніх показників особистісної конструктивності, що відображає їх процесуальність відносно особистісного становлення. Сам процес професійного становлення у якості поліцейського-професіонала також розглядаємо як своєрідний спосіб подальшого особистісного зростання.

Визначено, що 36% майбутніх поліцейських характеризуються високим рівнем особистісної конструктивності, мають достатньо гармонійні особистісні характеристики, визначилися у своєму житті та реалізували у ньому свій потенціал. Їх життя підкорене чітко визначеним цілям, а система вчинків послідовна та логічна, їх особистісні риси органічно доповнюють одна одну, а сама особистість функціонує як впорядкований механізм, який прагне розвиватися у спілкуванні, діяльності та допомозі іншим людям. Натомість, 28% особам характерне переважання низького показника конструктивності особистості. Вони мають дисгармонійні особистісні прояви, схильні до фрагментарного сприйняття себе та свого життя. Їх дії та вчинки не послідовні, позбавлені логіки, фрагментарні.

Більш високими показниками конструктивності виступають трансформація особистості (36%) та самовизначення (42%). Основні особистісні зрушення таких поліцейських відбувалися внаслідок переживання складних життєвих ситуацій, з яких вони знайшли вихід і сприймають це як вагомий чинник свого особистісного зростання. Саме переживання індивідуальних життєвих подій негативного чи кризового характеру визначається досліджуваними як вагомий чинник впорядкування їх особистості, її покращення. Також, майбутні поліцейські достатньо чітко самовизначились у житті, обрали місце роботи, супутників життя, мають чітку систему цілей.

Дещо менше виражені показники гармонійності особистості (32%) та самореалізації (22%) серед майбутніх правоохоронців. Їм характерні гармонійні особистісні прояви та реалізованість свого потенціалу. Імовірно, такі дані розцінюються як відображення прагнення досліджуваних за допомогою подальшої служби в правоохоронних органах реалізувати свій потенціал, досягти більш гармонійного стану власної особистості. Вони визначились у житті, проте ще не повною мірою встигли реалізувати свій потенціал. Низький показник життєвої самореалізації характерний для 50% осіб вибірки, які прагнуть знайти необхідні ресурси та засоби власної самореалізації. Одним із таких варіантів вони вбачають службу в поліції.

Стосовно показників гармонійності досліджуваних є деякий коментар. Зокрема дані, отримані за цим показником, не розцінюються як вкрай низькі, оскільки високий рівень гармонійності особистості, у розумінні автора методики, передбачає вільне самовираження, творчий підхід до життя та

реалізації потенціалу. Натомість, в умовах несення служби можемо вже на етапі навчально-професійної діяльності спостерігати деякі прояви деформації особистості внаслідок її підкорення регламентованим уставним відносинам, що і виражається у деякому зменшенні показника гармонійності, адже проявів для творчості у діяльності поліцейського не настільки багато, а професійна звичка до слідування регламентованим формам професійної діяльності вже формується.

Майбутні поліцейські з різною конструктивністю мають відмінну мотивацію навчання. Особистісно конструктивні майбутні поліцейські характеризуються домінуванням внутрішньої детермінації навчально-професійної діяльності (64%). Натомість, майбутні поліцейські із низьким показником конструктивності характеризуються більш вираженими показниками зовнішньої детермінації навчання (52%). Така відмінність перевірена за критерієм χ^2 - Пірсона, який довів статистичну значимість відмінності, оскільки $\chi^2 = 11,326$ при χ^2 -критичному 5,991 ($p \leq 0,05$); 9,210 ($p \leq 0,01$) і $k=2$. Отримане співвідношення високих рівнів вираженості мотивації супроводжується відповідним розподілом низьких рівнів протилежного мотиву. Зокрема, внутрішня мотивація характерна 12% не конструктивних майбутніх поліцейських, а зовнішня мотивація – 8% досліджуваних із високим рівнем особистісної конструктивності.

Отже, майбутні поліцейські з високим рівнем конструктивності особистості більше схильні організувати свою навчально-професійну діяльність відповідно до особистісного прагнення стати фахівцем і не потребують зовнішнього стимулювання свого процесу навчання. За рахунок особистісної конструктивності та впорядкованих механізмів цілепокладання, системності життя та гармонійності особистості вони чітко знають для чого навчаються і усвідомлюють прагнення стати професіоналом-поліцейським, що розглядається ними як можливість реалізувати свій потенціал. Натомість, майбутні поліцейські з низьким рівнем конструктивності особистості, переважно, характеризуються зовнішньою навчально-професійною мотивацією, залежні від умов навчання і потребують зовнішнього примусу у професійному становленні. Ці респонденти особистісно не конструктивні, мають життєву не визначеність та імпульсивність дій, пережиті негативні подій у житті не стали для них засобом віднаходження нового способу дій. Відповідно і їх професійне навчання не має особистісно значимого підтексту.

Бачимо, що майбутні поліцейські з різним показником особистісної конструктивності характеризуються відмінними мотиваційними тенденціями у навчально-професійній діяльності.

Майбутні поліцейські з високим показником конструктивності більше схильні організувати свою навчально-професійну діяльність під впливом мотивів оволодіння професією (67%), набуття знань (54%), творчої самореалізації (32%), навчально-пізнавального (52%) та соціального (58%) мотиву. Маючи достатньо сформовану та гармонійну особистісну структуру такі майбутні поліцейські мають виражене прагнення отримувати професійно

важливі знання, формувати у себе відповідні професійні уміння та навички, прагнуть стати професіоналами, реалізувати в подальшому свій потенціал, проявляти творчість, вбачають соціальну вагомість своєї діяльності у якості фахівця-правоохоронця.

Натомість, серед майбутніх поліцейських із низьким показником особистісної конструктивності переважають мотиви отримання диплому (38%) та престижу (54%). Тобто, процес професійного навчання і становлення вони сприймають виключно як необхідний шлях для отримання документу про освіту, або як спосіб підвищити свій престиж і соціальний статус. Ці майбутні поліцейські не спрямовані на саморозвиток та примноження свого потенціалу у якості фахівця. Відповідно, вони мають і низькі показники мотивів оволодіння професією (35%), набуття знань (37%), творчої самореалізації (71%), навчально-пізнавального (52%) та соціального (36%) мотиву. Зважаючи на їх особистісну незрілість та непослідовність дій і вчинків, що характерно для неконструктивної особистості, ці майбутні поліцейські не надають вагомого значення власному професійному саморозвитку, не мають прагнення збагачувати знання та розвиватися у професійному плані.

Порівнявши значення χ^2 за показниками обрахунку в групах майбутніх поліцейських із різним рівнем особистісної конструктивності з χ^2 -критичним 5,991 ($p \leq 0,05$); 9,210 ($p \leq 0,01$) і $k=2$, виявлено, що дійсно наявні статистично доведені відмінності за проявом мотивів оволодіння професією, набуття знань, отримання диплому, престижу, соціального, навчально-пізнавального мотиву і мотиваційної тенденції до творчої самореалізації. За результатами підрахунку виявлено, що показники комунікативного мотиву у двох групах майбутніх поліцейських однакові.

За підсумками проведеного емпіричного дослідження встановлено, що майбутні поліцейські характеризуються більш вираженою внутрішньою мотивацією, потребою в пізнанні необхідної для професійної діяльності інформації. Натомість, третина майбутніх поліцейських має переважання зовнішньої мотивації. Такі поліцейські навчаються виключно за умови зовнішнього примусу і не мають внутрішнього прагнення до професійного саморозвитку.

Майбутні поліцейські характеризуються переважанням мотивів оволодіння професією та набуття знань. Меншою мірою досліджуваним властива мотивація отримання документу про навчання, як фактичного підсумку їх діяльності в межах навчання в університеті чи відвідування курсів. Переважно, для майбутніх поліцейських навчально-професійна діяльність постає способом опанувати професію правоохоронця, а процес навчання вони сприймають як такий, що покликаний формувати у них уміння, які вони в подальшому будуть використовувати у своїй роботі. Для третини представників вибірки характерний високий рівень мотиву отримання знань, які для них цінні самі по собі, безвідносно майбутньої діяльності. Третина майбутніх поліцейських характеризуються переважанням мотиву отримання диплому. Вони спрямовані

на навчання виключно з прагматичною метою – отримати документ про освіту чи курси.

Виявлено, що навчально-професійна діяльність майбутніх поліцейських здебільшого детермінована впливом професійного, соціального мотиву та мотивації престижу. Це відображає їхнє прагнення стати справжніми фахівцями-поліцейськими, опанувати всі необхідні професійно важливі навички і вміння.

Найменш виражений мотив творчої самореалізації серед респондентів. Це пояснюється не скільки відсутністю творчого потенціалу у майбутніх правоохоронців, скільки специфікою навчально-професійної діяльності за обраним фахом, яка строго регламентована, вимагає чіткого ієрархічного підпорядкування та виконання наказів, дотримання уставних відносин.

Третина майбутніх поліцейських характеризуються високим рівнем особистісної конструктивності, мають достатньо гармонійні особистісні характеристики, визначилися у своєму житті та реалізували у ньому свій потенціал. Натомість, іншій третині вибірки характерне переважання низького показника конструктивності особистості. Вони мають дисгармонійні особистісні прояви, схильні до фрагментарного сприйняття себе та свого життя.

Високими показниками конструктивності є трансформація особистості та самовизначення. Основні особистісні зрушення майбутніх поліцейських відбувалися внаслідок переживання складних життєвих ситуацій, з яких вони знайшли вихід і сприймають це як вагомий чинник свого особистісного зростання. Дещо менше серед них виражені показники гармонійності особистості та самореалізації. Тобто, їм менш характерні гармонійні особистісні прояви та реалізованість свого потенціалу.

Отже, мотиви професійного вибору майбутніх поліцейських пов'язані з рівнем їх особистісної конструктивності. Зокрема ті, що мають високий рівень особистісної конструктивності, дійсно, характеризуються переважанням мотивів отримання знань, професійного становлення, навчально-пізнавального мотиву та творчої самореалізації у професії. Для них характерне переважання пізнання нового та прагнення нести своєю професійною діяльністю конструктивні зміни в соціальних устрій під час подальшого несення служби. Натомість, майбутні поліцейські із низьким показником особистісної конструктивності характеризуються направленістю на отримання диплому, переважанням мотиву досягнення престижу. Їх ставлення до професійного зростання та подальшої служби більш прагматичне та утилітарне.

Список використаних джерел

1. Войцеховська О. В. Проблема формування навчально-професійної мотивації студентів вищого навчального закладу. Молодий вчений. 2018. №2 (54). С. 63–66.
2. Гончарова Н. О. Особливості професійно-психологічної підготовки працівників правоохоронної діяльності. Психологія і особистість. 2021. № 1 (21). С. 165-175.

3. Гончарова Н. О. Психологічні особливості формування кар'єрних орієнтацій студентів. *Психологія і особистість*. 2020. № 2 (18). С. 223-233.
4. Гордієнко К. О. Самоактуалізація студентів та ефективність їхньої соціально-психологічної адаптації. *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій в умовах мережевого суспільства: Монографія колективна / За ред. Л. В. Помиткіної, О. П. Хохліної*. К. : ТОВ «Альфа-ПК», 2019. С. 192-204.
5. Жданова І. В., Федчишина М. В. Професійна мотивація майбутніх працівників поліції в контексті проблеми професійного здоров'я. *Особистість, суспільство, закон: психологічні проблеми та шляхи їх розв'язання: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. С. П. Бочарової (м. Харків, 30 берез. 2017 р.)*. Харків : ХНУВС, 2017. С.167-170.
6. Захаренко Л. М. Заохочення як засіб розвитку мотивації курсантів до навчання: правовий аспект. *Права людини і поліція у сучасному світі : зб-к матеріалів кругл. столу, присвяч. пам'яті С. Л. Лисенкова (12 квітня 2018 р.)*. Київ. 2018. С. 70–72.
7. Захаренко Л. М., Малоголова О. О., Юрченко-Шеховцова Т. І. Дослідження особливостей навчальної мотивації курсантів випускного курсу. *Право і Безпека*. 2018. Т.69. № 2. С. 44-52.
8. Когут О. О. Діагностика та розвиток психологічних аспектів професійної спрямованості студентів та курсантів у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. *Кривий Ріг : Донецький юридичний інститут МВС України*, 2019. 240 с.
9. Котелюх М. О. Модель формування професійної моралі майбутніх працівників поліції. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. № 44. С. 181–190.
10. Кочарян О. С., Фролова Є. В., Павленко В. М. Структура мотивації навчальної діяльності студентів : навч. посіб. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харк. авіац. ін.-т», 2011. 40 с.
11. Яновська Т. А. Особливості мотивації вчинення посадових правопорушень особистістю. *Молодий вчений*. 2022. № 1 (101) січень. С. 61-65.